

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

L. Annæi Senecæ Philosophi Opera, Qvæ Exstant Omnia

Seneca, Lucius Annaeus <Philosophus>

Antverpiæ, 1605

Epist. LXXXVII.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53700](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53700)

A Iunius mensis est quo tibi scribo, iam proclivius in Iulium. Eodem die vidi fabam mentes, milium ferentes. Ad oliuetum reuertor, quod vidi duobus modis dispositum. Magnarum arborum truncos circumcisissis ramis, & ad vnum redactis pedem, ³⁵ cum scapo suo transtulit, amputatis radicibus, relicto tantum capite ipso, ex quo illæ pependant. Hoc fimo tinctum in scrobem demisit: deinde terram non aggestit tantum, sed calcavit & pressit. Negat quidquam esse ³⁶ hac (vt ait) spissatione efficacius. videlicet frigus excludit & ventum. minus præterea mouetur: & ab hoc nascentes radices prodiere patitur, ac solum apprehendere, quas necesse est teneras adhuc, & precario hærentes, leuis quoque reueltatio. parum autem arboris ³⁷ antequam obruat radit. ex omni enim materiâ quæ nudata est, vt ait, exeunt radices nouæ. Non plures autem super terram eminere debet truncus, quàm tres aut quattuor pedes: statim enim ab imo vestietur: nec magna pars, quemadmodum in oliuetis veteribus, arida & terorruda erit. Alter ponendi modus hic fuit. Ramos fortes, nec corticis duri, quales esse nouellarum arborum solent, eodem genere deposuit. Hi paulò tardiùs surgunt: sed cum tamquam à plantâ processerint, nihil habent in se horridum, nec triste. Illud etiam nunc vidi, vitem ex arbusculo suo annosam transferri: huius capillimenta quoque (si fieri potest) collegenda sunt, deinde liberaliùs sternenda vitis, vt etiam ex corpore radicescat. Et vidi non tantum in mense Februario positas, sed etiam Martio exacto tenent, & complexæ sunt non suas vltimos. Omnes autem istas arbores, quæ (vt ita dicam) ³⁸ grandiscapiæ sunt, ait aquâ adiuuandas cisterninâ: quæ si prodest, habemus pluuiam in nostrâ potestate. Plura te docere non cogito: ne quemadmodum Ægialus noster ³⁹ me sibi aduersarium parauit, sic ego parem te mihi.

EPIST. LXXXVII.

C FRUGALITAS Seneca, & externorum contemptus: admonitio ad alios, vt sic velint, faciantque. Dissertatiuncula deinde, quibus approbat Fortuita in bonis non esse: dumtaxat Commoda dici posse.

NAVFRAGIVM, antequam nauem ascenderem, feci: quomodo acciderit, non adiicio, ¹ ne & hoc putes inter Stoica paradoxa ponendum: quorum ² nullum esse falsum, nec tam mirabile quàm primâ facie videtur, cum volueris approbabo, inò etiam si nolueris. Interim hoc me iter docuit, quàm multa haberemus superuacua, & quàm facilè iudicio possemus deponere, quæ si quando necessitas abstulit, non sentimus ablata. Cum paucissimis seruis, quos vnum capere vehiculum potuit, sine vllis rebus, nisi quæ corpore nostro continebantur, ³ ego & Maximus meus biduum iam beatissimum agimus. Culcitra in terrâ iacet, ego in culcitrâ. Ex duabus penulis, altera stragulum, altera opertorium facta est. De prandio nihil detrahi potuit. ⁴ paratum fuit non magis

D

35. CVM SCAPO SVO TRANSTVLIT.] Prisci libri, cum rapo suo, aut rapto, aut vt meus, capto. Cuius probat rapum, & ita appellari ipsum caput, quia eâ sit formâ. Mihi, scapo, placebat.

36. HAC, VT AIT, SPISSATIONE.] Ita aliqui scripti: Muretus tamen & adfecte, pisatione: quasi pinfatione: quod miror. Non enim ἀσπύσιος pinfatio à pinfere. Vulgatâ quid clarius?

37. ANTEQVAM OBRVAT, RADIT.] Pincianus correxit, cum antea radix legeretur: placet vel inuitis libris.

38. GRANDISCAPIÆ SVNT.] Græco verbo, μακροκαυλοι: & vel hinc supra probes, de Scapo.

39. ME SIBI ADVERSARIVM.] Aemulum in diuitiis, & vel superare conantem.

EPIST. LXXXVII. I. NE ET HOC IVTES.] Fallor, aut asserendo legendum: vt & hoc. Nam ita nudè positum, Paradoxum est: si explicaret, desinat.

2. NULLVM ESSE FALSVM.] Sunt enim, vt Cleanthes aiebat, ἀπαρὰ τῆς ἀληθείας, & τὴν ἀσπίδιον: præter opinionem, non præter verum. Epictetus, 19. Dissert. 1. Vide me in Manud. III. Dissert. II.

3. EGO ET MAXIMVS MEVS.] Est ille Caspianus Maximus, inter intimos & fidos eius amicos: de quo Tacitus, & Martialis. Notauit ad Taciti Annalem xv. in fine, & locum hunc ibi adde.

4. PARATVM FVIT NON MAGIS HORA.] Meus & quidam, parentium fuit. Hæreo in his vocibus, & totâ clausulâ. quid est, non magis horâ?

magis horâ, ⁵ nusquam sine caricis, nusquam sine pugillaribus. Illæ, si panem habeo, A pro pulmentario sunt: ⁶ si non, pro pane. ⁷ quotidie mihi annum nouum faciunt, quem ego faustum & felicem reddo bonis cogitationibus, & animi magnitudine: qui numquam maior est, quàm ubi aliena seposuit: & fecit sibi pacem, nihil timendo: fecit sibi diuitias, nihil concupiscendo. Vehiculum in quod impositus sum, rusticum est. ⁸ Mulæ viuere se ambulando testantur, mulio ⁹ exalceatus non propter ætatem. Vix à me obtineo, vt hoc vehiculum velim videri meum. Durat adhuc peruersa recti veracundia. quoties in aliquem comitatum lautiozem incidimus, inuitus erubescō: quod argumentum est, ista quæ probo, quæ laudo, nondum habere certam sedem & immobilem. Qui sordido vehiculo erubescit, pretioso gloriatur. Parùm adhuc profeci, nondum audeo frugalitatem palàm ferre, etiam nunc curo opiniones viatorum. Contra totius generis humani opiniones mittenda vox erat: Infantis, erratis, stupetis ad superuacua, neminem æstimatis suo. Cùm ad patrimonium ventum est, diligentissimi computatores, sic rationem ponitis singulorum: quibus aut pecuniam credituri estis, aut beneficia. B Nam hæc quoque iam expensa fertis. Latè possidet, sed multum debet: habet domum formosam, sed alienis numinis paratam: familiam nemo citò speciosorem producet, sed nominibus non respondet. Si creditoribus soluerit, nihil illi supererit. Idem in reliquis quoque facere debebatis, excutere quantum proprii quisque habeat. Diuitem illum putas, quia aurea supellex etiam in viâ cum sequitur, quia in omnibus prouinciis arat, quia ¹⁰ magnus kalendarij liber voluitur, quia tantum suburbani agri possidet, quantum inuidiosè in desertis Apuliæ possideret: & cùm omnia dixeris, pauper est. quare? quia debet. quantum, inquis? omnia: nisi fortè iudices interesse, vtrum aliquis ab homine, an à fortunâ mutuum sumpserit. Quid ad rem pertinent mulæ saginatae, vnius omnes coloris? Quid ista vehicula cælata?

— instrati ostro alipedes, pictisq̄ue tapetis.

Aurea pectoribus demissa monilia pendent.

Recti auro, siluum mandunt sub dentibus aurum.

Ista nec dominum meliorem possunt facere, nec mulam. M. Cato Censorius (quem tam reip. hercule profuit nasci quàm Scipionem: alter enim cum hostibus nostris bellum, alter cum moribus gessit) ¹¹ canterio vehebatur, & ¹² hippoperis quidem impositis, vt se-

Imò nullo parato opus, si panis tantum & carica. Muretus aut legi alibi paratum sine magis hirâ: unde eruit, sine magiro: quod Græcè esset sine coquo. Nescio. nihil tale in nostris libris.

5. NVSQUAM SINE CARICIS.] Meus nunc & statim, numquam. De Caricis autem (ea ficus arida sunt, à Carîâ, unde frequentes, vt Caunæ, à Cauuo:) de Caricis, inquam, certum hæc talia, ficus, palmulas, palmulas in prandium siue gustum olim fuisse. Ita Augustus ad Tiberium: Nos in esedo palmulas gustauimus.

6. SI NON, PRO PANE.] Plinius xv. cap. xix. Ficus panis simul & obsonij vicem siccatae implent. vtpote cùm Cato, cibaria turis operariis iustâ lege fanciens, minui iubeat per fici maturitatem.

7. COTTIDIE MIHI ANNUM NOVVM.] Hæc enim dulcia anno nouo, quasi omen, dare & mittere inuicem solebant, talia futuri anni. Ouidius i. Fastor.

Quid vult palma sibi, rugosaq; carica, dixi,
Et data sub niueo condita mella cado?
Omen, ait, causa est vt res fapor ille sequatur,
Et peragat cceptum dulcis vt annus iter.
Et caricis igitur, & cariotas siue palmulas (palmulas poëta dicit) tunc solent datare. Martialis:
Aurea porrigitur lani cariotas kalendis.

8. MULÆ VIVERE SE AMBVLANDO.] Mulæ mulorumque in vehiculis vsus, etiam heroicis temporibus apud Homerum. In pretio erant. Plautus: Ego faxim muli, pretio qui superant equos, Sint viliores Gallicis canteris.

Et præsertim mulæ Galaticæ, ex Plutarchi (περί φιλολογίας). Per viam etiam illarum creber vsus. Ausonius:

Cornipedes rapiant imposita petorita mulæ.
Nunc aut noster, macras se habuisse, & quas motus indicaret viuere: præter diuitum morem, quibus in vsu D mulæ saginatae, vnius omnes coloris, hæc ipsâ epistola statim, & Consol. ad Marc. cap. xi.

9. EXALCEATVS NON PROPTER ÆTATEM.] Sed egestatem.

10. MAGNVS KALENDARIJ LIBER VOLVTVR.] Id est, sanæ pecunie liber. nam kalendis vsura cedebant, & petebantur. Itaque nomina, & pecunia, per kalendas, in tali codice scribebantur. de quo Martialis:

Superba densis arca palleat nummis,
Centum explicentur paginae calendarum.
Sæpe noster, & Iurisconsulti.

11. CANTERIO.] Equo scito.

12. HIPPOPERIS QVIDEM.] Horatius manticam appellat:

— nude

A vt secum vtilia portaret. O quam cuperem illi nunc occurrere aliquem ex his ¹³ trosvilis ¹⁴ in viâ diuitibus, ¹⁵ cursores & Numidas, & multum ante se pulueris agentem. Hic sine dubio cultior comitatorque quam M. Cato videretur: hic, inter illos apparatus delicatos qui cum maxime dubitat, ¹⁶ vtrum se ad gladium locet, an ad cultrum. O quantum erat seculi decus, imperatorem triumphalem, censorium (& quod super omnia hæc est) Catonem, vno caballo esse contentum, & ne toto quidem! Partem enim sarcinæ, ab vtroque latere dependentes, occupabant. Ita non omnibus ¹⁷ obesis mannis, & ¹⁸ asturconibus, & tollutariis præferres vnicum illum equum, ab ipso Catone defricum? Video non futurum finem in istâ materiâ vllum, nisi quem mihi ipse fecero. Hic itaque conticescam, quantum ad ista: quæ sine dubio talia diuinavit futura, qualia nunc sunt, qui primus appellauit impedimenta. Nunc volo paucissimas adhuc interrogationes nostrorum tibi reddere, ad virtutem pertinentes, quam satisfacere vitæ beatæ contendimus. Quod bonum est, bonos facit: nam & in arte musicâ quod bonum est, facit musicum: B fortuita bonum non faciunt: ergo non sunt bona. Aduersus hoc sic respondent Peripatetici, vt quod primum proponimus, falsum esse dicant. Ab eo, inquit, quod est bonum, non vti que fiunt boni. In musicâ est aliquod bonum, tamquam tibia, aut chorda, aut organum aliquod aptatum ad vsus canendi: nihil tamen horum facit musicum. Hic respondebimus. Non intelligitis, quomodo posuerimus, quod bonum est musico. Non enim id dicimus, quod instruit musicum, sed quod facit: tu ad suppellectilem artis, non ad artem venis. Si quid autem in ipsâ arte musicâ bonum est, id vti que musicum faciet. Etiamnum facere id planius volo. Bonum in arte musicâ duobus modis dicitur: altero, quo effectus musici adiuuatur: altero, quo ars. Ad effectum pertinent instrumenta, tibiæ, & organa, & chordæ, ad artem ipsam non pertinent. Est enim artifex etiam sine istis: vt forsitan non potest arte. Hoc non est æquè duplex in homine. idem enim bonum & hominis, & vitæ. Quod contemptissimo cuique contingere ac turpissimo potest, bonum non est: opes autem & lenoni, & lanistæ contingunt: ergo non sunt bona. Falsum est, inquit, quod proponitur. Nam & in grammaticâ, & in arte medendi, aut gubernandi, videmus bona humillimis quibusque contingere. Sed istæ artes non sunt, magnitudinem animi professæ, non consurgunt in altum, nec fortuita fastidiunt. Virtus extollit hominem, & supra cara mortalibus collocat: nec ea quæ bona, nec ea quæ mala vocantur, aut cupit nimis, aut expauescit. Chelidon, vnus ¹⁹ ex Cleopatæ mollibus, patrimonium grande possedit. ²⁰ nuper Natalis, tam improbæ linguæ quam impuræ, ²¹ in cuius ore fæmine purgabantur, & multorum heres fuit, & multos habuit heredes. Quid ergo? vtrum illum pecunia impurum effecit, an ipse pecuniam impurauit? quæ sic in quosdam homines, quomodo denarius in cloacam cadit. Virtus super ista consistit, ²² suo

— nunc mihi curto

Ite licet mulo.

Mantica cui lumbos onere vlceret, atq; eques armos.

D 13. TROSSVLIS.] *Suprà, epist. LXXVI.*

14. IN VIA DIUITIBVS.] *Qui & in viâ diuitias suas explicant, tales videri volunt.*

15. CURSORES ET NUMIDAS.] *Epist. CXXIII.* Omnes iam sic peregrinantur, vt illos Numidarum præcurrat equitatus, agmen cursorum antecedit. *Vide.*

16. VTRVM SE AD GLADIVM LOCET.] *Iste quidem diues apparet, sed ære alieno obrutus deliberat, vtrum auctoret se & faciat gladiatorem, an bestiarium. Mos pessimi cui, vt honeste nati arena operas locarent, grandi pretio. Itaque iste desperabundus hoc agit. Gladius, gladiatorum est; culter, venatorum. *Vide me Saturn. 11. cap. 111.**

17. OBESIS MANNIS.] *Buricius, siue byrdonibus, parus equis. Gallica vetus vox est.*

18. ASTURCONIBVS.] *Martialis:*

Hic breuis ad numerum rapidos qui colligit vngues,

Venit ab auriferis gentibus Astur equus.

19. EX CLEOPATRÆ MOLLIBVS.] *Sunt effeminati, eunuchi, id genus. Linius XXXI. Prosequentibus mollibus viris, qui ioci causâ conuiuio interfuerant. Paulo post eosdem semiuiros, & oblectanos vocat. Nonius Marcellus: Maltas veteres molles appellari voluerunt, quasi μαλακός. Lucilius: Insanum vocant (puto, Infamem) quem maltam ac fæminam dici videt. Etiam Mollities, ipsa illa ἄνδρα νόσος.*

20. NUPER NATALIS.] *Non ille Antonius Natalis, qui in Pisonianâ coniuratione, Senecam ipsum accusauit (in Taciti xv. Annali:) nam ait, nuper fuisse: ergo iam obierat. Quis scit, an pater huius?*

21. IN CUIVS ORE FÆMINÆ.] *Fuit quod ille Scaurus, Ligur. De Benef. 1V. cap. XXXI.*

22. SVO

22 suo aere censetur: nihil ex istis 23 quomodolibet incurrentibus bonum iudicat. Medicina, & gubernatio, non interdicat sibi ac suis admirationem talium rerum. Qui non est vir bonus, potest nihilominus medicus esse: potest gubernator, potest grammaticus, tam mehercules quam coquus. Cui contigit habere non qualibet, hunc non quemlibet dixeris. Qualia quisque habet, talis est. Fiscus tanti est, quantum habet: imò 24 in accessionem eius venit quod habet. Quis pleno sacco vllum pretium ponit, nisi quod pecuniæ in eo condita numerus efficit? Idem euenit magnorum dominis patrimoniorum: accessiones illorum & appendices sunt. Quare ergo sapiens magnus est? quia magnum animum habet. Verum est ergo, quod contemptissimo cuique contingit, bonum non esse. Itaque indolentiam nunquam bonum dicam. habet illam cicada, habet pulex. Ne quietem quidem, & molestiâ vacare, bonum dicam. quid est otiosius verme? Quæ res sapientem faciat? 25 quæ Deum. Des oportet illi aliquid diuinum, aliquid caeleste, magnificum. Non in omnes bonum cadit, nec quemlibet possessorem patitur. Vide,

Et quid quæque serat regio, & quid quæque recuset.

Hic segetes, illic veniunt felicius vnae:

Arbori factus alibi, atque inuisa virescunt

Gramina. nonne vides, croceos vt Tmolus odores,

India mittit ebur, molles sua tura Sabæi?

At Chalybes nudi ferrum. —

Ista in regiones descripta sunt, vt necessarium mortalibus esset inter ipsos commercium, si inuicem alius ab alio aliquid peteret. Summum illud bonum, & ipsum suam habet sedem: non nascitur vbi ebur, nec vbi ferrum. Quis sit summi boni locus, quæris? animus. hic nisi purus ac sanctus est, Deum non capit. Bonum ex malo non fit: fiunt autem ex auaritiâ diuitiæ: ergo non sunt bonum. Non est, inquit, verum, bonum ex malo non nasci. Ex sacrilegio enim & furto pecunia nascitur. itaque malum quidem est sacrilegium & furtum: sed ideò, quia plura mala facit, quàm bona. Dat enim lucrum, sed cum metu, sollicitudine, tormentis & corporis & animi. Quisquis hoc dicit, necesse est recipiat, sacrilegium sicut malum sit, quia multa mala facit, ita bonum quoque ex aliquâ parte esse, quia aliquid boni facit: quo quid fieri portentosius potest? 26 Quamquam sacrilegium, furtum & adulterium inter bona haberi, prorsus persuasimus. Quàm multi furto non erubescunt, quàm multi adulterio gloriantur? nam 27 sacrilegia minuta puniuntur, magna in triumphis feruntur. Adice nunc, quòd sacrilegium, si omnino ex aliquâ parte bonum est, etiam honestum erit, & rectè factum vocabitur: nostra enim actio est: quod nullius mortalium cogitatio recipit. ergo bona nasci ex malo non possunt. Nam si, vt dicitis, ob hoc vnum sacrilegium malum est, quia multum mali adfert: si remiseris illi supplicia, si securitatem sponderis, ex toto bonum erit. Atqui maximum scelerum supplicium, in ipsis est. Erras, inquam, si illa ad carnificem aut ad carcerem differs. statim puniuntur cum facta sunt, imò dum fiunt. Non nascitur itaque ex malo bonum, non magis quàm ficus ex oleâ. ad semen nata respondent: bona degenerare non possunt. Quemadmodum ex turpi honestum non nascitur, ita ne ex malo quidem bonum: nam idem est honestum & bonum. Quidam ex nostris aduersus hoc sic respondent: putemus pecuniam bonum esse vndecumque sumptam, non tamen ideò ex sacrilegio pecunia est, etiam si ex sacrilegio sumitur. Hoc sic intellige. In eadem urnâ & aurum est, & vipera. Si aurum ex urnâ sustuleris, quia illic & vipera est, non ideò mihi

VINA

22. SVO AERE CENSETVR.] *Proprio, non aduenticio bono.*

23. QVOMODOLIBET INCVRRENTIBVS.] *Magis probo, quolibet: quod scripti quidam.*

24. IN ACCESSIONEM EIVS VENIT.] *Intellige. ipse fiscus, siue sportula pecuniaria, accedit pecuniae. Nihil est, sine eâ.*

25. QVÆ DEVM.] *Perfecta ratio: quæ pars in*

nobis est Communis illius Rationis, id est Dei. Tamen in meo, & quibusdam: quæ ceteri: in vno, quæ Deum ceteri. Quid hoc sit, non peruado.

26. QVAMQVAM SACRILEGIVM.] *Gruteri est emendatio, & certa.*

27. SACRILEGIA MINVTA.] *Tale quispiam: Paruos fures in compedibus, magnos in purpurâ spectari.*

A vna aurum dat, quia viperam habet, sed aurum dat, cum & viperam habeat. Eodem modo ex sacrilegio lucrum fit: non quia turpe & sceleratum est sacrilegium, sed quia lucrum habet. quemadmodum in illa vna viperam malum est, non aurum quod cum viperam iacet: sic in sacrilegio malum est scelus, non lucrum. Quibus opponitur: Dissimilima vtriusque rei conditio est. Illic aurum possum, sine viperam tollere: hic lucrum sine sacrilegio facere non possum. lucrum istud non est appositum sceleri, sed immixtum. Quod dum consequi volumus, in multa mala incidimus: id bonum non est: dum diuitias consequi volumus, in multa mala incidimus: ergo diuitiae bonum non sunt. Duas, inquit, significationes habet propositio vestra. vnam, dum diuitias consequi volumus, in multa nos mala incidere: in multa autem mala incidimus, & dum virtutem consequi volumus. Aliquis, dum nauigat studij causam, naufragium fecit: aliquis captus est. Altera significatio talis est: Per quod in mala incidimus, id bonum non est. Huic propositioni non erit consequens, per diuitias nos, aut per voluptates in mala incidere: aut

B si per diuitias in multa mala incidimus, non tantum bonum diuitiae non sunt, sed malum sunt. Vos autem illas dicitis tantum, bonum non esse. Praeterea, inquit, conceditis diuitias habere aliquid vsus: ²⁸ inter commoda illas numeratis. Atqui eadem ratione ne commodum quidem erunt: per illas enim multa nobis incommoda eueniunt. His quidam hoc respondent: Erratis, qui incommoda diuitiis imputatis. Illae neminem laedunt. aut sua cuique nocet stultitia, aut aliena nequitia. sic, quemadmodum gladius, qui neminem occidit, occidentis telum est. Non ideo diuitiae tibi nocent, si propter diuitias tibi nocetur. Posidonius (vt ego existimo) melius: qui ait diuitias esse causam malorum, non quia ipsae faciunt aliquid, sed quia ²⁹ facturos irritant. Alia est enim causa efficiens, quae protinus necesse est noceat: alia praecedens. hanc praecedentem causam diuitiae habent. Inflant animos, superbiam pariunt, inuidiam contrahunt, & vsque eodem mentem alienant, vt fama pecuniae nos etiam nocitura delectet. Bona autem omni carere culpa decet. pura sunt, non corrumpunt animos, non sollicitant: extollunt quidem & dilatant,

C sed sine tumore. Quae bona sunt, fiduciam faciunt: diuitiae audaciam. Quae bona sunt, magnitudinem animi dant: diuitiae insolentiam. Nihil autem aliud est insolentia, quam species magnitudinis falsa. Isto modo, inquit, etiam malum sunt diuitiae, non tantum bonum non sunt. Essent malum, si per se nocerent, si (vt dixi) haberent efficientem causam: nunc praecedentem habent, & quidem non irritantem tantum animos, sed attrahentem. Speciem enim boni ostendunt verisimilem, ac plerisque credibilem. Habet virtus quoque praecedentem causam, ad inuidiam: multis enim propter sapientiam, multis propter iustitiam invidetur: sed nec ex se hanc causam habet, nec verisimilem. Contra enim verisimilior illa species hominum animis obicitur a virtute, quae illos in amorem & admirationem vocet. Posidonius sic interrogandum ait: Quae neque magnitudinem animo dant, nec fiduciam, nec securitatem, non sunt bona: diuitiae autem, & bona valetudo, & similia his, nihil horum faciunt: ergo non sunt bona. Hanc interrogationem magis etiamnum hoc modo intendit: Quae neque magnitudinem animo dant, nec fiduciam, nec securitatem, contra autem insolentiam, tumorem, arrogantiam creant, mala sunt: a fortuitis autem in hac impellimur: ergo non sunt bona. Hac, inquit, ratione ne commoda quidem ista erunt. Alia est commodorum conditio, alia bonorum. Commodum est, quod plus vsus habet, quam molestiae: bonum sincerum esse debet, & ab omni parte innoxium. Non est id bonum, quod plus prodest: sed quod tantum prodest. Propterea commodum & ad animalia pertinet, & ad imperfectos homines, & ad stultos. Itaque potest ei esse incommodum mixtum: sed commodum dicitur,

28. INTER COMMODA ILLAS.] Stoicorum
 ἰσχυρὰ. Vide Manud. II. Dissert. XXII.

29. FACTVROS IRRITANT.] Pro tota hac re
 pulchra, & similia in Sophoclis Antigona, de Argæto:
 Τὸ δ' ἐνδιδύσκου καὶ παραλλόσους φρένας
 Χρητὰς ἀπορὸς αἰσχροῦ ἀργύρου ἰσχυρὰ βροτῶν,

Παυροβίας δ' ἐδύσκει ἀνθρώπων ἔχου,
 Καὶ πάντας ἔργα δυσέβουαν εἰδέναι.

Hoc illud est, quod mutat & mentes docet
 Ad fœda rerum & praua se conuertere:
 Fraudes dolosq; suggerit mortalibus,
 Et improbos, simulq; & impios, facit.

citur, à maiore sui parte æstimatum. Bonum ad vnum sapientem pertinet, inuiolatum A esse oportet. Bonum animum habe. vnus tibi nodus, sed Herculeus, restat. Ex malis bonum non fit: ex multis paupertatibus diuitiæ fiunt: ergo diuitiæ bonum non sunt. Hanc interrogationem nostri non agnoscunt. Peripatetici & fingunt illam, & solunt. Ait autem Posidonius, hoc sophisina per omnes dialecticorum scholas iactatum, sic ab Antipatro refelli. Paupertas non per positionem, sed per detractionem dicitur, vel (vt antiqui dixerunt) per orationem: Græci dicunt *ἡ ἐπιποσιν*. non quòd habeat, dicitur, sed quòd non habeat. Itaque ex multis inanibus nihil impleri potest: diuitias multæ res faciunt, non multæ inopiæ. Aliter quàm debes, paupertatem intelligis. Paupertas est, non quæ pauca possidet, sed quæ multa non possidet. Ita non ab eo dicitur quod habet, sed ab eo quod ei deest. Facilius quod volo exprimerem, si Latinum verbum esset, quo *ποπία* significatur. Hanc paupertati Antipater assignat. Ego non video quid aliud sit paupertas, quàm parui possessio. De isto videbimus, si quando valdè vacabit, quæ sit diuitiarum, quæ paupertatis substantia: sed tunc quoque considerabimus, numquid B fatius sit paupertatem permulcere, diuitiis demere supercilium, quàm litigare de verbis, quasi iam de rebus iudicatum sit. Putemus nos ad concionem vocatos. Lex de abolendis diuitiis fertur: his interrogationibus suafuri aut dissuafuri sumus? his effecturi, vt populus Romanus paupertatem, fundamentum & causam imperij sui, requirat ac laudet? diuitias autem suas timeat? vt cogitet has se apud victos reperisse? Hinc ambitum, & largitiones, & tumultus, in urbem sanctissimam temperantissimamque irrupisse? nimis luxuriosè ostentari gentium spolia? quod vnus populus eripuerit omnibus, facilius vni ab omnibus eripi posse? Hæc fatius est suadere, & expugnare affectus, non circumscribere. Si possumus, fortius loquamur: si minùs, apertius.

E P I S T. L X X X V I I I.

LIBERALIA studia in bonis non esse, nec ad Virtutem per se ducere. Singillatim hoc docet, in Grammatica, Musica, Geometria, Astronomia. Et si tamen non ducunt, conducunt: id est, inuuant & preparant. Tum diuisio alia Artium, in Vulgares, Ludicras, Pueriles, Liberales: & in istis, solam Philosophiam esse, quæ verè liberum facit. Sola etiam de Bonis Malisque indagat, sola noscit. Sola igitur colenda, aut præcipuè est: & ostendit, quàm inutilia, aut superflua Philologi scèntur, quidam etiam Philosophi. O bona hic, ô aurea! Legite iuuenes, senesque.

DE liberalibus studiis quid sentiam, scire desideras. ² Nullum suspicio, nullum in bonis numero, ³ quod ad æs exit. Meritoria artificia sunt, hæctenus vtilia, si præparant ingenium, non detinent. Tamdiu enim istis immorandum est, quamdiu nihil animus agere maius potest. rudimenta sunt nostra, non opera. Quare liberalia studia dicta sint vides, quia homine libero digna sunt. Ceterum ⁴ vnum studium verè liberale est, quod liberum facit, hoc sapientiæ, sublime, forte, magnanimum: cetera pu- D filla & puerilia sunt. An tu quidquam in istis esse credis boni, quorum professores turpissimos

EPIST. LXXXVIII. I. DE LIBERALIBVS STVDIIS.] In plerisque priscis seorsim, quasi liber, scribitur, inscribiturq;: L. Annæi Senecæ liber de septem artibus liberalibus. Ita & in meo, locaturq; post epistolas, & libellum De remediis fortuitarum. Mihi tamen Epistola videtur: & plures tales longæ sunt, an longiores.

2. NULLVM SVSPICIO.] Vt Stoicus loquitur. nam & Zeno (quod obiectum à multis) τὴν ἐγκύκλιον παιδείαν ἀχρηστον δὲνοφάνει, ἐν ἀρχῇ τῆς παιδείας: liberalem doctrinam inutilem declarat, initio suæ Reipublicæ. Hæc talia, vitæ temperanda, & dextrè

capienda sint, dixi I. Manuduct. Diff. I. & II.

3. QVOD AD ÆS EXIT.] Scripti, ædes exit; quidam, adhæsit. Haud valdè à vulgato, id est vero abeunt: & miror viros doctos sic damnare. Equidem vel tenco editum, ad æs exit, vel rescribo, ad æs it. Sit, Non numero inter bona, artes que mercedulam aut pecuniam quaerunt. Et verò sequentia verba nonne palam Meritoria artificia appellant? Nam Muretus, Militaria, cum legi voluit, aliud profecto egit.

4. VNUM STVDIVM VERE LIBERALE.] Idem ad Heluiam, cap. XVI.

§. HOME-